

Internationella adoptioner

Nya krav på blivande adoptivföräldrar

Citera gärna Socialstyrelsens rapporter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnr 2010-12-19

Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2010

Förord

Den 1 januari 2005 infördes i socialtjänstlagen (2001:453) nya krav på blivande adoptivföräldrar och deras möjligheter att få medgivande för internationell adoption. Lagändringarna innebar bland annat krav på obligatorisk föräldrautbildning. Syftet var att öka de blivande adoptivföräldrarnas insikter och kunskaper om barn och barns behov.

Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att följa upp hur lagändringarna har slagit igenom och denna rapport är resultatet av den uppföljningen. Projektledare har varit *Birgitta Larsson* och i projektgruppen har *Gunilla Cederström*, *Marie Linder* och *Lennart Ringström* deltagit. Ansvarig chef har varit *Ann Holmberg*. *Sara Larsson* har sammanställt och kompletterat delar av enkät- och intervjumaterialet.

Lars Erik Holm
Generaldirektör

Innehållsförteckning

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Inledning</i>	8
Uppdrag.....	8
Bakgrund.....	8
<i>Syfte och genomförande</i>	12
Syfte	12
Genomförande	12
<i>Resultat</i>	14
<i>Slutsatser</i>	23
Föräldrautbildning.....	23
Medgivandeutredning	24
Socialstyrelsens bedömning och förslag.....	25
<i>Referenser</i>	27
<i>Bilaga 1 Enkät till kommunerna</i>	29
<i>Bilaga 2 Intervjuguide</i>	33

Sammanfattning

Resultaten av Socialstyrelsens uppföljning av ändringarna i socialtjänstlagen om internationella adoptioner visar att kommunerna har beredskap för att kunna anvisa blivande adoptivföräldrar till föräldrautbildning. Kommunerna samverkar bland annat genom kommunförbunden för att kunna erbjuda föräldrautbildning regelbundet. De flesta av kommunerna kräver av de blivande adoptivföräldrarna att de har deltagit i föräldrautbildningen innan socialnämnden påbörjar medgivandeutredningen. Flertalet kommuner har också ändrat sitt arbetssätt efter lagändringarna genom att fördjupa arbetet med medgivandeutredningen. Under utredningen är det vanligt att utredaren arbetar utifrån de olika momenten i föräldrautbildningen.

Kommunerna anordnar föräldrautbildning, men det är lika vanligt med studieförbund som anordnare. Även privata aktörer förekommer och i minst tre kommuner är det fortfarande Adoptionscentrum som är utbildningsanordnare. Avgiften som deltagarna betalar varierar mellan noll och drygt fem tusen kronor per person. Många kommuner saknar kunskap om innehållet i och omfattningen av föräldrautbildningen, liksom om kompetens hos utbildarna.

Det förekommer att personer deltar i föräldrautbildningen men sedan inte går vidare genom att ansöka om medgivande för internationell adoption. Det är dock inte vanligt. Det kan vara annorlunda i de tre största städerna, men för att bedöma det saknas underlag.

När det gäller de blivande adoptivföräldrarnas ålder följer de flesta kommuner Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption. Men det händer vid enstaka tillfällen att socialnämnden inte följer tjänstemännens förslag utan vill tillåta adoption i högre åldrar än vad Socialstyrelsen rekommenderar.

Sjukdomar eller funktionsnedsättningar behöver inte vara hinder för adoption. Utredare grundar sin bedömning på intyg från medicinskt sakkunniga och vid tveksamhet vänder de sig till Socialstyrelsens rättsliga råd för ett utlåtande.

Socialstyrelsens uppföljning visar att kommunerna har för dålig kontroll över innehållet i föräldrautbildningarna och kompetensen hos utbildarna. Socialstyrelsen anser därför att det är önskvärt att kommunerna bygger ut sin samverkan om föräldrautbildningen, till exempel inom eller mellan kommunförbund, och att i avtal eller genom upphandling styra innehållet i utbildningarna och kompetensen hos utbildarna.

Inledning

Uppdrag

I regleringsbrevet för år 2009 fick Socialstyrelsen regeringens uppdrag att följa upp hur lagändringarna, från den 1 januari 2005 i socialtjänstlagen (2001:453) om krav på blivande adoptanter för att få medgivande för internationell adoption, har slagit igenom i socialtjänstens arbete med ärenden om internationella adoptioner. Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2010.

I stället för begreppet adoptanter används i denna rapport adoptivföräldrar.

Bakgrund

Sedan 1969 har ungefär 49 000 barn kommit till Sverige genom internationell adoption. För närvarande anländer varje år cirka 800 barn för adoption. Trenden är att antalet adoptioner sjunker, även om det under 2009 kom något fler barn än under 2008 [1].

Adoption innebär för alla barn en stor förändring och internationella adoptioner mer än andra. Barnet separeras totalt från sin ursprungliga miljö och kan före adoptionen ha upplevt mer eller mindre traumatiska situationer. Det är annorlunda att ta emot någon annans barn där barnets bakgrund och tillvaro före adoptionen är mer eller mindre okänd. Det ställer delvis andra krav på adoptivföräldrarna än vad ett biologiskt föräldraskap gör.

Internationella adoptioner styrs av internationella konventioner som Sverige anslutit sig till samt av svensk lagstiftning och lagstiftning i andra länder. Sverige är sedan 1997 anslutet till Haagkonventionen från 1993 om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen gäller som svensk lag och innebär att internationella adoptioner ska genomföras på ett tryggt, säkert och lagligt sätt. I varje land ska det finnas en central adoptionsmyndighet och det är centralmyndigheten i barnets ursprungsland som ansvarar för att utreda att barnet är tillgängligt för adoption. Centralmyndigheten i mottagarlandet ansvarar för att de blivande adoptivföräldrarna är lämpade och har fått nödvändig rådgivning för att ta emot ett barn från ett annat land. I FN:s konvention om barnets rättigheter finns artiklar som berör barnets särskilda behov och intressen. Det är alltid barnets bästa som främst ska beaktas vid internationella adoptioner. Inga andra intressen får därför väga tyngre eller jämnställas med barnets.

Myndigheten för internationella adoptioner, MIA, är centralmyndighet i Sverige enligt Haagkonventionen. MIA har till uppgift att skapa hög kvalitet i den internationella adoptionsverksamheten i Sverige. MIA beslutar om auktorisation av de svenska adoptionsorganisationerna och utövar tillsyn över dem. Det finns för närvarande fem sådana sammanslutningar. Bestäm-

melserna om auktorisation och tillsyn finns i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling.

Den som vill adoptera ett barn med hemvist i annat land ansöker hos socialnämnden i sin hemkommun om medgivande att ta emot ett utländskt barn för adoption. I socialnämndens uppgifter och ansvar ingår bland annat att hålla informationssamtal med sökande, att anvisa sökande föräldrautbildning och att tillsammans med sökande gå igenom vilka kunskaper och insikter de blivande adoptivföräldrarna tillägnat sig genom föräldrautbildningen. Efter utredning kan nämnden bifalla ansökan om den/de sökande uppfyller de krav som ställs i lagstiftningen. Om socialnämnden beslutar att avslå ansökan går det att överklaga beslutet till allmän förvaltningsdomstol.

När sökande fått socialnämndens medgivande till en adoption skickar de blivande adoptivföräldrarna utredningen tillsammans med nämndens beslut till en auktoriserad sammanslutning som är skyldig att tillhandahålla internationell adoptionsförmedling. Sammanslutningen håller i kontakterna med de länder som lämnar barn för adoption. När kontakten i utlandet valt ut en familj till ett visst barn förmedlar adoptionssammanslutningen förslaget till familjen. Socialnämnden ska då pröva om samtycke kan ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta. Om nämnden ger samtycke och familjen får ett medgivande för adoption gäller medgivandet i två år. Därefter måste de blivande adoptivföräldrarna ansöka om nytt medgivande.

Det är många aktörer inblandade i en adoptionsprocess. I barnets hemland kan det utöver barnet vara biologiska föräldrar, eventuell fosterfamilj eller barnhem, barnets blivande föräldrar och adoptionsorganisationen. I Sverige tillkommer ett antal olika myndigheter: socialnämnden, Försäkringskassan, Migrationsverket, Skatteverket och tingsrätten. Ibland också Socialstyrelsens rättsliga råd och i samband med överklagande av socialnämndens avslagsbeslut även förvaltningsrätten och eventuellt kammarrätten och Regeringsrätten [2].

Sedan den 1 januari 2010 är det Socialstyrelsen som har tillsynsansvar över socialtjänstens handläggning av adoptionsfrågorna. Tidigare var det länsstyrelserna.

Lagstiftning 2005 om föräldrautbildning

Sedan år 2005 finns i socialtjänstlagen ett lagstadgat krav om att den som vill adoptera barn från ett annat land ska ha deltagit i föräldrautbildning som kommunen anvisat. Bakgrunden till lagändringen finns i Haagkonventionen enligt vilken den mottagande staten ska säkerställa att de tilltänkta adoptivföräldrarna har fått nödvändig rådgivning inför adoptionen. Att ta emot någon annans barn från ett annat land ställer stora krav på adoptivföräldrarna. Sökande ska vara lämpad att adoptera, vilket betyder att de blivande adoptivföräldrarna ska ha kunskaper och insikter om barn och barns behov, samt om den planerade adoptionens innebörd.

Utredningen bakom betänkandet Adoption till varje pris (SOU 2003:49), som låg till grund för lagändringarna, menade att samhället har ett stort ansvar för att barnet kommer till mycket väl förberedda föräldrar. Barnets bakgrund och tillvaro före adoptionen är många gånger mer eller mindre okänd och barnet kan flera gånger ha separerat från tidigare vårdare. Detta

ställer stora krav på de blivande adoptivföräldrarna och utredningen ansåg att det var nödvändigt att de blivande adoptivföräldrarna deltog i en föräldrautbildning för att ge barnet så goda förutsättningar som möjligt. Föräldrautbildningen ska ge de blivande adoptivföräldrarna kunskap och insikt om adopterade barn och deras behov, samt om innebörden av en adoption. Utredningen konstaterade att möjligheten att delta i sådana föräldrautbildningar varierade över landet och att de utbildningar som fanns skiftade i kvalitet. Majoriteten av kommunerna förlitade sig på att adoptionsorganisationerna gav blivande adoptivföräldrar nödvändiga kunskaper och lade därmed över ansvaret för utbildningarna på adoptionsorganisationerna. Utredningen ville se en likartad utbildning över hela landet och föreslog därför att kommunen, eller kommuner i samverkan, skulle tillhandahålla utbildningen och att de blivande adoptivföräldrarna måste ha genomgått utbildningen för att kunna få medgivande för internationell adoption.

Medgivandeutredningen utgör underlag för socialnämndens beslut och är även en del i förberedelsen inför den kommande adoptionen. Det viktigaste med utredningen är att bedöma om adoptionen är för barnets bästa. Mindre vikt ska läggas vid sökandes önskan om att få adoptera eftersom det är barnets bästa som skall tillmätas avgörande betydelse och inga andra intressen får konkurrera med det. Vid bedömningen ska socialnämnden också ta särskild hänsyn till den sökandes ålder, hälsotillstånd, personliga egenskaper och sociala nätverk. Förberedelsen för adoption sker alltså dels genom föräldrautbildningen, dels genom medgivandeutredningen.

Regeringen var i propositionen (prop.2003/04:131 Internationella adoptioner) tveksam till att utöka kommunernas åtaganden men bedömde att det var rimligt att kommunerna anvisade de blivande adoptivföräldrarna lämplig utbildning. Regeringen menade vidare att en anordnare av föräldrautbildningen inte borde ha egna intressen i adoptionsprocessen. Riksdagen antog regeringens proposition om ändringar i socialtjänstlagen med krav på obligatorisk föräldrautbildning och tydligare krav på sökandes lämplighet angående ålder, hälsotillstånd, personliga egenskaper och sociala nätverk.

Föräldrautbildning inför adoption

För att säkerställa att blivande adoptivföräldrar får en utbildning med fokus på adoptivbarns särskilda behov och att den håller hög och över landet jämn kvalitet fick MIA regeringens uppdrag att, tillsammans med Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting, ta fram ett lämpligt studiematerial. Adoptionsorganisationerna och de adopterades organisationer fick inbjudan att delta i arbetet. Resultatet blev skriften "Att bli förälder till ett barn som redan finns" [3]. Till utbildningsmaterialet finns en lärarhandledning [4].

Föräldrautbildningens målsättning är att väl förbereda adoptivföräldrar för att ta emot ett barn men också att genom kunskap om adoptionsprocessen ge föräldrarna redskap att kunna bedöma om de kan tillgodose ett adoptivbarns behov. Utbildningen är tänkt att utgöra ett stöd för att hjälpa blivande adoptivföräldrar att fatta väl genomtänkta beslut. Utbildningen är indelad i sju teman:

- internationell adoption
- att bilda familj

- att adoptera
- vilka barn behöver familj
- resan till barnet
- att bli en adoptivfamilj
- att vara en familj [3].

Betänkandet 2009 om modernare adoptionsregler

Regeringen tillsatte år 2007 en särskild utredare med uppdrag att göra en allmän översyn av reglerna om adoption. Utredningen fick i uppdrag att ta ställning till om det i syfte att stärka barnperspektivet fanns anledning att ändra reglerna om domstolens prövning i ärenden om adoption. I uppdraget ingick vidare att uppmärksamma sambors möjligheter att adoptera, samtycken till adoption och åldersgränserna för att få adoptera. Utredaren föreslog i sitt slutbetänkande Modernare adoptionsregler (SOU 2009:61) flera åtgärder för att ge bättre beslutsunderlag till domstolarna, bland annat:

1. att det i föräldrabalken införs en grundläggande bestämmelse om att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om adoption
2. att socialnämnden inte medger adoption för sökande som vid tidpunkten för ansökan är äldre än 43 år (undantag ska gälla om barnet har en personlig anknytning till sökanden eller om det finns särskilda skäl)
3. att giltighetstiden för medgivandeutredningen förlängs från två till tre år.

Socialstyrelsen har i sitt yttrande över betänkandet ställt sig bakom utredningens förslag om åldersgränsen 43 år. Socialstyrelsen föreslår dock, till skillnad mot utredningen, att åldersgränsen ska gälla för båda sökandena (om det är fråga om ett par som ansöker). Socialstyrelsen avstyrker förslaget om att förlänga giltighetstiden till tre år [5]. Utredningsförslaget har ännu inte resulterat i någon proposition till riksdagen.

Statistik inom området

I Socialstyrelsens officiella socialtjänststatistik finns uppgifter om det sammanlagda antalet medgivandeutredningar i varje kommun, det vill säga medgivandeutredningar för att ta emot ett barn för nationell adoption (6 kap 6 § socialtjänstlagen) tillsammans med att ta emot ett barn för internationell adoption (6 kap 12 § socialtjänstlagen) [6]. MIA för statistik över antal barn som anländer till Sverige från andra länder för adoption. Även SCB redovisar antal barn som kommit till Sverige för adoption men i statistiken från SCB ingår också de barn som kommit till Sverige från andra länder men utan att ha kommit genom någon av MIA auktoriserad adoptionsorganisation, till exempel släktingbarn. Det betyder att SCB:s siffror är något högre än MIA:s och att Socialstyrelsens siffror är betydligt högre än både MIA:s och SCB:s. Inte någon av myndigheterna redovisar statistik för hur många familjer, par eller ensamstående, som deltar i de föräldrautbildningar som är obligatoriska att genomgå för att kunna adoptera ett barn från annat land.

Den statistik som finns att tillgå är alltså begränsad och svår att använda för att dra slutsatser till exempel om antal deltagare i föräldrautbildning och hur många av dem som sedan ansöker om medgivande för adoption.

Syfte och genomförande

Syfte

Syftet med Socialstyrelsens arbete har varit att undersöka om och hur kommunerna erbjuder utbildning till blivande adoptivföräldrar och om och hur arbetet med internationella adoptioner påverkats av lagändringen. Arbetet begränsar sig till att undersöka hur kommunerna tillämpar kravet på att anvisa föräldrar utbildning samt att bedöma om kommunerna förändrat sitt arbetssätt med medgivandeutredningar efter lagändringen. Socialstyrelsen har inte gjort någon undersökning av de blivande adoptivföräldrarnas uppfattning om den föräldrautbildning de deltagit i.

Frågeställningar:

1. Erbjuder alla kommuner föräldrautbildningen?
2. Är det vanligt att flera kommuner samverkar för att kunna erbjuda utbildningen?
3. Anlitar kommunen extern uppdragstagare för utbildningen eller genomför kommunen den i egen regi?
4. Har kommunerna ändrat arbetssätt med medgivandeutredningen efter lagändringen?

Genomförande

Enkät

För att få kunskap om hur ändringarna i socialtjänstlagen slagit igenom skickade Socialstyrelsen en enkät till ett urval om 95 stycken av landets 290 kommuner (bilaga 1). Urvalssannolikheten var proportionell mot antalet medgivandeutredningar så att kommuner med flera utredningar hade en större sannolikhet att komma med. Detta ledde till att de tre största kommunerna, Stockholm, Göteborg och Malmö kom med. Socialstyrelsen skickade ut enkäten till 95 kommuner och efter två påminnelser var svarsfrekvensen knappt 90 procent. För att säkerställa att Socialstyrelsen inte misstolkade svaren i enkäten kompletterades den med följdfrågor på telefon till ett antal av de tillfrågade kommunerna i några frågor där det var möjligt att tolka svaren på olika sätt.

Intervjuer

För att få veta mera om hur medgivandeutredningen går till efter lagändringarna kompletterade Socialstyrelsen enkäten med en telefonintervju (bilaga 2). De tre största kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö blev intervjuade tillsammans med de sex kommuner som först kom in med sina enkätsvar: Avesta, Haninge, Helsingborg, Järfälla, Norberg och Sundsvall.

Telefonintervjun handlade om kommunernas arbetssätt och vad som var viktigt att bedöma i medgivandeutredningen.

Övrigt material

Socialstyrelsen har också tagit del av några tillsynsrapporter från länsstyrelserna om socialnämndernas handläggning av adoptionsärenden och redovisning av en enkät om föräldrautbildningen som Familjerättssociomernas riksförening genomfört.

Resultat

Många av de mindre kommunerna tyckte att det var svårt att besvara enkäten eftersom de har få adoptionsansökningar och som dessutom kommer oregelbundet. Den följande resultatredovisningen grundar sig på enkätsvar och på de genomförda telefonintervjuerna. Resultatredovisningen innehåller även exempel från enskilda kommuner.

Alla kommuner kan anvisa till föräldrautbildning

Alla de kommuner som besvarat enkäten kan anvisa blivande adoptivföräldrar till en föräldrautbildning, även kommuner som sällan får ansökan om medgivande från personer som vill adoptera ett barn från annat land. Vanligast är att anvisningen sker vid samtal under ett besök på socialbyrån. Förutom det personliga samtalet sker också anvisningen genom telefonsamtal, genom kommunens hemsida och i form av skriftlig information.

Ofta kombinerar kommunerna de olika sätten för att informera om föräldrautbildning. 19 av de kommuner som svarat på Socialstyrelsens enkät använder endast samtal vid besök på socialbyrån. Fyra kommuner anvisar enbart genom telefon, ytterligare fyra kommuner anvisar genom telefonsamtal och hemsida, vilket betyder att inget personligt möte med de blivande adoptivföräldrarna äger rum före föräldrautbildningen.

Tabell 1: Kommunernas sätt att anvisa till föräldrautbildningen

Hänvisning	Antal svar	Andel svar
Samtal i kombination med telefon, hemsida, skriftligt material	58	68
Enbart samtal	19	22
Andra alternativ utan samtal	8	9
Totalt	85	100

Samverkan om föräldrautbildningen

Två tredjedelar av kommunerna som besvarat enkäten har svarat att de samverkar med andra om föräldrautbildningen. Ibland samarbetar kommunerna i länet genom kommunförbundet men ibland samverkar man också över länsgränserna. En knapp tredjedel har svarat att de inte samverkar med andra, till exempel Stockholm och Malmö. Samverkan ser olika ut. Ibland har kommunerna tillsammans utarbetat hur utbildningen ska utformas och vem som skall arrangera den. Ibland finns föräldrautbildningen i en kommun, och omkringliggande kommuner köper in sig eller anvisar sina blivande adoptivföräldrar till utbildningen. Mindre kommuner som arrangerar föräldrautbildning kan inte göra det tillräckligt ofta och för att blivande adoptivföräldrar inte ska behöva vänta onödigt länge på att få delta i föräldraut-

bildningen förekommer det att hemkommunen hänvisar till utbildning som annan kommun ansvarar för. Om det inte finns möjlighet att delta i utbildning som den egna kommunen arrangerar eller står bakom, kan familjerna få hänvisning till en, ofta större, kommun där utbildningarna anordnas tätare. Till exempel hänvisar många av kommunerna i Stockholms län till Stockholms stads utbildning, men även kommuner i andra län hänvisar ibland till Stockholms utbildning.

Tabell 2: Kommunernas samverkan om föräldrautbildningen

Samverkan	Antal svar	Andel svar
Ja	58	68
Nej	25	30
Vet ej	2	2
Totalt	85	100

Några exempel på samverkan

De mindre kommunerna i Kronobergs län samverkar om föräldrautbildningen genom kommunförbundet. Växjö arrangerar dessutom kurser i egen regi normalt en gång per termin. När Växjö inte kan arrangera föräldrautbildning i egen regi har kommunen köpt platser av kommunförbundet. Samverkan förekommer också i den andra riktningen, det vill säga de mindre kommunerna i Kronoberg köper platser hos Växjö kommun.

I Gävleborg samverkar samtliga kommuner om föräldrautbildningen och där har man också tagit beslut om samma avgift för alla deltagare i länet oberoende av vilken som är deras hemkommun.

I Blekinge län samverkar kommunerna med några kommuner i Kronobergs län och i region Skåne, bland andra Kristianstad.

Samtliga kommuner i Värmland samverkar om en utbildning i Karlstad med ett studieförbund som anordnare. Antalet internationella adoptioner i Värmland är begränsat vilket innebär att utbildningen trots samverkan inte arrangeras tillräckligt ofta. Hagfors anvisade därför en familj som inte fick plats på utbildningen i Karlstad, till utbildning i Göteborg. Utbildningsanordnaren i Göteborg tar emot blivande adoptivföräldrar från hela landet. Hällefors kommun har uppgett att de samverkar med Örebro kommun där ett studieförbund är kursanordnare.

Norrköping arrangerar själva föräldrautbildning och Söderköping, Valdemarsvik och Finspång hänvisar till utbildningen i Norrköping.

Stockholm och Malmö anser inte att de har behov av att samverka om föräldrautbildningen eftersom de har tillräckligt många blivande adoptivföräldrar i den egna kommunen.

Anordnare av föräldrautbildningar

I Stockholm anordnar kommunen föräldrautbildning i egen regi. I de utbildningar som Stockholm arrangerar deltar blivande adoptivföräldrar från flera av övriga kommuner i Stockholms län, bland andra Botkyrka, Danderyd, Ekerö, Haninge, Järfälla, Sundbyberg, Södertälje, Sigtuna och Upplands

Väsby. Det förekommer också att kommuner i andra län hänvisar till utbildningen i Stockholm, till exempel Eskilstuna.

Flera av kommunerna som besvarat enkäten uppger att det är ett studieförbund som är utbildningsanordnare, bland andra Göteborg och Malmö. Den vanligaste utbildningsanordnaren är Studieförbundet som har Adoptionscentrum som medlem.

I Göteborg finns förutom Studieförbundet en privat utbildningsanordnare, Göteborgs psykoterapiinstitut. Andra kommuner som anlitar privata utbildningsanordnare är till exempel Kristianstad. Kristianstad anlitar också den gemensamma föräldrautbildning som kommunerna i Blekinge samverkar omkring, och hänvisar dessutom till en utbildning på folkhögskola.

Uppsala och två andra kommuner anlitar fortfarande adoptionsorganisationerna som enda utbildare.

Tabell 3: Anordnare av föräldrautbildningar

Anordnare	Antal svar	Andel svar
Studieförbund, studieförbund och annan	38	45
Kommunen, kommunen och annan	24	28
Enbart annan, oftast annan kommun än den egna	12	14
Övriga kombinationer	11	13
Totalt	85	100

Anmärkning: I svarsalternativ "Annan" är det vanligt att den kommun som använt sig av svarsalternativet hänvisar till utbildning som en annan kommun anordnar. Några exempel: Botkyrka och Eskilstuna hänvisar till Stockholm, Hudiksvall till Gävle och Avesta till Falun.

Kvaliteten i föräldrautbildningen

Tanken med att införa föräldrautbildningen var att göra den likartad i hela landet och att den ska vara frikopplad från de olika adoptionsorganisationerna. Den som står för utbildningen får inte ha egenintresse i adoptionsprocessen [2].

Kommunerna säkrar kvaliteten i föräldrautbildningen på olika sätt. Vanligast sker det i form av kursutvärdering från dem som deltagit i föräldrautbildningen. Andra kommuner gör det genom kontroll av utbildarens kvalifikationer, intervju med anordnaren eller krav i upphandling. En del kommuner använder flera olika sätt, till exempel kursutvärdering, specificerade krav i samband med upphandling eller kontroll av utbildarnas kvalifikationer. Flera av kommunerna vet väldigt litet om innehållet i utbildningen och hur den är upplagd. I Stockholm, som arrangerar föräldrautbildningen i egen regi, följer man strikt den kursplan som MIA och Socialstyrelsen utarbetat. Stockholm stad kontrollerar genom tät kontakt med utbildarna att inga avsteg sker från kursplanen. Kursledarnas kvalifikationer följer också rekommendationerna från MIA och Socialstyrelsen. Kursledarna får fortbildning kontinuerligt och de blir erbjudna handledning under de perioder de har kurser.

Så många som 38 av kommunerna som kom med i urvalet och svarat på enkäten vet inte om utbildaren är eller har varit aktiv inom någon adoptionsorganisation. I fem av kommunerna som besvarat enkäten är samtliga

utbildare aktiva inom en adoptionsorganisation och i ytterligare 23 kommuner är vissa av utbildarna aktiva. Det innebär att mer än en fjärdedel anlitar utbildare som är aktiva inom en adoptionsorganisation. Antalet kan var både högre och lägre eftersom nästan hälften av kommunerna svarat att de inte vet om utbildarna varit eller är aktiva i någon adoptionsorganisation och två av kommunerna har inte besvarat frågan.

Socionomer, ofta med vidareutbildning i adoptionsfrågor, är den vanligaste yrkesgruppen bland utbildarna enligt enkätsvaren. Men variationen är stor och andra vanliga yrkesgrupper är psykologer och lärare/förskollärare. Andra exempel på kompetens hos utbildarna är adoptivförälder eller friskvårdare. Alla kommuner ställer inte krav på att utbildarna skall ha fortbildning med särskild inriktning mot internationella adoptioner.

Tabell 4: Krav på inriktning hos utbildarna

Krav	Antal svar	Andel svar
Ja	34	40
Vet ej	33	39
Nej	18	21
Totalt	85	100

Utbildningens omfattning

I Socialstyrelsens handbok om adoption finns ett exempel på lämplig tidsomfattning för föräldrautbildningen. Exemplet i handboken anger 7 gånger 3 heltimmar, alltså inte lektionstimmar om 45 minuter, eller 4 heldagar som lämplig omfattning av föräldrautbildningen [2]. De flesta föräldrautbildningarna har en tidsomfattning enligt Socialstyrelsens exempel, men tolv kommuner har svarat att de inte har så många timmar eller utbildningstillfällen som finns angivna i handboken. Det är dessutom 17 kommuner som svarat att de inte vet eller som inte har svarat på frågan. Tolv kommuner uppger att de har flera timmar eller utbildningstillfällen än i det exempel som finns i Socialstyrelsens handbok.

Utbildningsmaterial

Majoriteten av kommunerna använder utbildningsmaterialet "Att bli förälder till ett barn som redan finns" [3]. Enstaka kommuner använder inte utbildningsmaterialet och ytterligare ett fåtal kompletterar det med eget eller annat material. Några kommuner har svarat att de inte vet vilket material som används.

Tabell 5: Redovisning av vilket utbildningsmaterial kommunerna använder i föräldrautbildningen

Material	Antal svar	Andel svar
Att bli förälder till ett barn som redan finns	61	72
Att bli förälder .... + eget material	4	5
Att bli förälder..... + annat material	3	3
Annat material	2	2
Vet ej	15	18
Totalt	85	100

Avgifter för föräldrautbildningen

De belopp som blivande adoptivföräldrar betalar för att delta i föräldrautbildningen visar stora variationer över landet. Det finns kommuner som inte tar någon avgift alls, till exempel Avesta, Falkenberg, Falun och Vaxholm. Men det förekommer också höga avgifter för att delta i utbildningen, upp till 5 000 kronor per person, även om det är ovanligt med avgifter över 4 000. De flesta av kommunerna som svarat anger att avgiften är mellan 1 000-3 000 kronor per person. 17 kommuner har inte besvarat frågan eller svarat att de inte vet vad föräldrautbildningen kostar. Det är vanligt att avgiften betalas direkt till utbildningsanordnaren. Det förekommer att en del kommuner lämnar bidrag till kostnaden för föräldrautbildningen. I vissa kommuner, där avgiften för utbildningen betalas direkt till utbildaren, kan avgifterna vara olika beroende på vilken utbildare föräldrarna väljer. Det förekommer till exempel i Göteborg och enligt handläggare där väljer de blivande adoptivföräldrarna den utbildning som ligger närmast i tid och inte den som är billigast.

Leder föräldrautbildningen till ansökan om adoption?

För att kunna bedöma om och i vilken omfattning det förekommer att blivande adoptivföräldrar avstår från att adoptera sedan de gått föräldrautbildningen ställde Socialstyrelsen i enkäten dels en fråga om hur många familjer (med familjer menas också ensamstående som vill adoptera) som deltagit i föräldrautbildningen, dels hur många av dem som ansökt om medgivandeutredning. De flesta kommunerna kunde besvara frågan om hur många medgivandeutredningar de genomfört, men visste ofta inte hur många blivande adoptivföräldrar som deltagit i föräldrautbildningen. Skälet är att många kommuner inte registrerar deltagande i föräldrautbildning och eftersom det är vanligt att de blivande adoptivföräldrarna betalar kursavgiften direkt till utbildningsanordnaren registreras de hos socialnämnden först då de ansöker om medgivande för internationell adoption. Det gäller bland annat för de tre största kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Det är därför inte möjligt att få klarhet i hur vanligt det är att blivande adoptivföräldrar som deltagit i föräldrautbildningen avstår från att ansöka om medgivande om att få adoptera.

Av de kommuner som kunnat redovisa antal familjer i föräldrautbildningen och hur många av familjerna som sedan ansökt om medgivande för inter-

nationell adoption är det ett tjugotal kommuner som redovisar färre ansökningar om medgivanden än antal familjer som deltagit i föräldrautbildningen. Den kommun som kommenterade det angav att familjen som drog sig ur fått ett biologiskt barn.

Förändrat arbetssätt efter lagändringarna

Många kommuner beskriver att de ändrat sitt arbetssätt efter lagändringarna år 2005 i socialtjänstlagen. Kommunerna påbörjar vanligen medgivandeutredningen först sedan de blivande adoptivföräldrarna har fullföljt föräldrautbildningen. De flesta kommunerna gör en noggrannare och mer omfattande utredning nu än tidigare. Efter lagändringarna träffar utredarna de blivande adoptivföräldrarna flera gånger än tidigare och de fokuserar i högre grad på barns behov och de svårigheter som många tidiga separationer kan medföra. Utredarna tar in synpunkter från flera referenter än tidigare. Det är vanligt att de områden som finns i utbildningsmaterialet "Att bli förälder till ett barn som redan finns" används som utgångspunkt vid samtalen med föräldrarna [3].

Utredarna diskuterar materialet som använts under utbildningen tillsammans med den/de sökande och hur den/de sökande har tillgodogjort sig detta material. Utredarna fokuserar mer på just adoptivbarns behov, utveckling och anknytning och vilka problem som kan uppkomma i samband med detta. Dessutom har utredarna blivit mer noggranna med att följa upp nätverk och referenser runt den/de sökande. Utredarna följer också upp fler registeruppgifter kring den/de sökande. Många kommuner tar stöd i Socialstyrelsens handbok "Adoption - Handbok för socialtjänsten" [2].

De flesta kommunerna bedömer att den/de sökande tillägnat sig insikter och kunskaper genom att återknyta till utbildningsmaterialet under utredningssamtalen/intervjuerna. Utredarna diskuterar ofta med den/de sökande kring anknytningsproblematiken, adoptivbarns särskilda behov, föräldraroll och identitet. Somliga kommuner använder sig av specifika frågor kring detta och andra samtal mer runt dem som teman. Många kommuner kräver ett intyg från utbildningsanordnaren om att den/de sökande genomfört föräldrautbildningen.

Vid lämplighetsbedömningen ska särskild hänsyn tas till sökandes ålder och hälsotillstånd. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption (SOSFS 2008:8) bör den eller de sökande vara högst 42 år då de ansöker om medgivande för adoption hos socialnämnden. Regeringsrätten har i två mål avslagit medgivande till adoption då sökandena vid tiden för ansökan var mellan 46 och 49 år. När det gäller hälsotillstånd är det viktigt att sökanden (båda sökanden om det är fråga om ett par) har ett sådant hälsotillstånd att de kan fungera fullt ut i föräldrarollen under hela barnets uppväxt.

Tjänstemännen som genomför medgivandeutredningarna följer rekommendationerna från Socialstyrelsen och domstolspraxis när det gäller ålder hos dem som vill adoptera. I det fall kommunen begär yttrande från Socialstyrelsens rättsliga råd följer tjänstemännen rekommendationen ifrån rådet. Enstaka gånger förekommer det att socialnämnden väljer att inte besluta enligt tjänstemännens förslag, utan beviljar medgivande att adoptera till sö-

kande med högre ålder än rekommenderat eller att socialnämnden, när det gäller hälsotillstånd, inte följer Rättsliga rådets rekommendation.

Kommunerna Sigtuna, Sollentuna och Upplands Väsby har inrättat en gemensam nämnd för familjerättsliga frågor. Det är ett sätt att skapa och upprätthålla en god kompetens hos de utredare som arbetar med till exempel medgivandeutredningar, vilket annars kan vara svårt i små kommuner. I några kommuner pågår diskussion om att göra på liknande sätt. Exempelvis har Älvdalen, Mora och Orsa år 2009 utrett förutsättningarna för en gemensam socialnämnd med uppgift att bland annat handlägga ärenden som gäller internationella adoptioner. I Göteborg, som har stadsdelsnämnder har kommunen infört ett utskott, som beslutar om medgivandeutredningar och är gemensamt beslutsorgan för alla stadsdelsnämnder i Göteborg.

Sammantaget har de flesta av kommunerna förändrat sitt arbetssätt efter lagändringen i socialtjänstlagen år 2005.

Uppföljning efter 2005

Sedan lagändringen 2005 infördes har några länsstyrelser gjort tillsyn över hur kommunerna genomfört ändringen i socialtjänstlagen. Familjerättssociomernas Riksförening genomförde 2007 en enkät till samtliga kommuner i landet om den lagstadgade föräldrautbildningen.

Tillsyn i några län

Länsstyrelserna i Blekinge [7], Dalarna [8], Norrbotten [9], Skåne [10] och Västernorrland [11] har gjort uppföljningar av hur socialnämnderna har tillämpat ändringarna i socialtjänstlagen angående föräldrautbildning och ibland också antalet medgivandeutredningar. Länsstyrelserna tog in uppgifter genom en enkät till länens samtliga kommuner. Enkäten hade utarbetats av flera länsstyrelser tillsammans. Uppföljningarna gällde åren 2006-2008. Svarsfrekvensen var god.

I Dalarna var det Falun som anordnade föräldrautbildningen och som erbjöd platser till länets övriga kommuner. I Blekinge anordnades utbildningen i enskild regi av en socionom. I Norrbottens län samverkade alla kommuner om föräldrautbildningen som ägde rum på folkhögskola i form av internat vid två tillfällen, två heldagar per gång. Avgiften för att delta var densamma för deltagare från samtliga kommuner i Norrbotten. I Skåne fanns det flera anordnare av föräldrautbildning: Studieförbundet, Vuxenskolan, Folkuniversitetet och ABF. Kommunerna kontrollerade kompetensen hos utbildarna genom att ta del av utbildarens CV, genom regelbundna träffar med utbildarna eller personlig kännedom om deras kompetens. I Västernorrland hänvisade samtliga kommuner till föräldrautbildning vid Hålså folkhögskola, en nätburen utbildning kombinerad med internat. Sundsvall arrangerade dessutom en egen utbildning och till den utbildningen hänvisade bland andra Timrå och Ånge. Även Vuxenskolan i Sundsvall arrangerade föräldrautbildningar.

Tabell 6: Antal medgivandeutredningar i några län 2006-08

LÄN	2006	2007	2008	Summa 2006-2008	Avslag 2006-2008
Blekinge	20	24	25	69	2
Dalarna	.*	.*	.*	92	.*
Norrbottn	30	34	28	92	3
Skåne	232	207	184	623	20
Västernorrland	36	47	41	124	5

Källa: tillsyn från några länsstyrelser 2006-2008 nr 7-11 i referenslistan

*Uppgift saknas

I Blekinge var det sammanlagda antalet utredningar under tidsperioden 69, två av dem ledde till avslag om medgivande att ta emot ett barn för internationell adoption. Kommunerna i Dalarnas län gjorde sammanlagt 92 medgivandeutredningar. Falun hade gjort sammanlagt 39 utredningar och Borlänge 15. I övriga kommuner varierade antalet mellan inga alls och åtta. Länsstyrelsen i Norrbotten konstaterade att antalet adoptionsärenden varierade stort mellan kommunerna i Norrbottens län. Vissa kommuner hade inte handlagt några adoptionsärenden alls eller med flera års mellanrum, medan andra handlade flera utredningar varje år. Kommunerna i Norrbotten inledde 92 medgivandeutredningar under tidsperioden, tre ansökningar avslogs.

Åren 2006-2008 beviljade kommunerna i Skåne 623 medgivanden för internationell adoption. Socialnämnderna avslog sammanlagt 20 ansökningar om medgivanden, åtta av de som fick avslag överklagade. Därutöver var det tolv sökande som tog tillbaka sin ansökan. Kommunerna i Västernorrland genomförde sammanlagt 124 medgivandeutredningar, fem av dem resulterade i ett avslag. Tre av länets sju kommuner hade inte haft några ansökningar om medgivandeutredning för internationell adoption under åren 2006-2008. Sundsvall, Örnsköldsvik och Härnösand hade haft flest medgivandeutredningar.

Det vanligaste skälet till avslag i samtliga län var att sökandes ålder var för hög. Andra skäl var nedsatt hälsa, konflikter i den sökandes familj, skilsmässa, graviditet och trångboddhet. En ansökan från en ensamstående fick avslag med motiveringen att den sökande hade ett begränsat nätverk.

Föräldrautbildning och medgivandeutredning enligt familjerättssocionomerna

Familjerättssocionomernas Riksförening genomförde år 2007 en enkät till samtliga kommuner om föräldrautbildningen som gällde åren 2005-2007. 209 av 290 kommuner besvarade enkäten [12].

96 av de kommuner som besvarat enkäten kunde år 2005 anvisa till föräldrautbildning. Under 2006 var det ytterligare 85 kommuner som kunde hänvisa blivande adoptivföräldrar till föräldrautbildning och 2007 tillkom ytterligare tre kommuner. Minst 184 kommuner kunde alltså hänvisa till föräldrautbildning år 2007. De större kommunerna kom snabbare igång med att anvisa till föräldrautbildning jämfört med de små. Studieförbunden, i första hand Studieförbundet, var den vanligast förekommande utbildnings-

anordnaren. Näst vanligast var att kommunen eller flera kommuner i samverkan anordnade föräldrautbildning. Familjerättssociomerna konstaterade att det är ganska vanligt att kommuner samarbetar genom att till exempel en kommun står för utbildningen och en annan kommun gör utredningen. Många av utbildarna var antingen adoptivföräldrar eller hade på annat sätt koppling till adoptivorganisationerna. Det framkom också att det finns kopplingar mellan Studieförbundet och Adoptionscentrum, AC.

De flesta av kommunerna som besvarat enkäten bedömde sökandens kunskaper och insikter om barn och barns behov, samt den planerade adoptionens innebörd, genom de samtal som utredaren förde med de blivande adoptivföräldrarna under utredningen. 58 av de svarande kommunerna påbörjade aldrig medgivandeutredningen förrän föräldrarna hade slutfört föräldrautbildningen, de större kommunerna var mer restriktiva än de mindre. De större kommunerna hade bättre rutiner och mera erfarenhet av att genomföra medgivandeutredningar än de mindre.

Slutsatser

Föräldrautbildning

Utvecklingen sedan ändringarna i socialtjänstlagen trädde i kraft 2005 visar att alla familjer med önskan om att adoptera internationellt får anvisning till föräldrautbildning. Kommunerna har olika system för hur det sker och avgifterna för att delta i utbildningen varierar stort för de enskilda blivande föräldrarna. Kvaliteten i föräldrautbildningen är svår att bedöma eftersom kommunerna inte kontinuerligt följer upp innehållet i utbildningen och inte heller kontrollerar kompetensen hos utbildarna. MIA har framfört till Socialstyrelsen att en del kommuner inte använder boken ”Att bli förälder till ett barn som redan finns”. Socialstyrelsens undersökning visar dock att det vanligast förekommande utbildningsmaterialet är MIA:s och Socialstyrelsens ”Att bli förälder till ett barn som redan finns”. Materialet kompletteras ibland med annat material, till exempel skönlitteratur och film.

Gången i ett adoptionsärende bör vara först ett informationssamtal, sedan utbildningen och därefter begäran om medgivandeutredning. Kommunerna anvisar många gånger blivande adoptivföräldrar direkt till utbildningsanordnaren utan att registrera det. Därför finns endast ett begränsat underlag för att få klarhet i hur många blivande adoptivföräldrar som efter utbildningen avstår från att ansöka om medgivande om att få adoptera ett barn från annat land.

De stora variationerna i avgifter för föräldrautbildningen kan eventuellt hänga samman med att kommunerna inte har synpunkter på vilka avgifter studieförbund och privata aktörer tar ut. Några kommuner subventionerar avgiften för föräldrautbildningen, vilket bidrar till att öka avgiftsskillnaderna. Om kommunen anordnar föräldrautbildning har kommunen möjlighet att ta ut en skälig avgift för utbildningen.

En del kommuner som anvisar till föräldrautbildningar som ges i regi av olika studieförbund är medvetna om att dessa i många fall håller en utbildning som är av mindre god kvalitet. I Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption (SOSFS 2008:8) finns rekommendationer om till exempel utbildarens kompetens. Flera kommuner saknar kunskap om utbildarens kompetens. I handboken knuten till SOSFS 2008:8 lämnar Socialstyrelsen förslag om lämplig omfattning i tid för föräldrautbildningen. Flera kommuner anvisar till utbildningar med kortare tidsomfattning än handbokens förslag [2]. Några av de här kommunerna anser dock att de inte har några andra alternativ på grund av att det inte finns fler aktörer som är villiga att anordna föräldrautbildning. Kommunerna bedömer att de inte har egna resurser för att hålla föräldrautbildning i egen regi utan att sammanblanda utredarna med utbildarna. Kommunerna upphandlar inte föräldrautbildningen; de anvisar bara till de utbildningsanordnare som finns tillgängliga. Konsekvenserna blir att de då inte heller kan styra hur utbildningen är utformad, till exempel vad beträffar innehållet i utbildning-

en, kompetensen hos utbildarna eller antal utbildningstillfällen och antal utbildningstimmar. Enligt lagstiftningen är kommunerna skyldiga att anvisa en föräldrautbildning av god kvalitet. Kommunerna har också möjlighet att ta ut en skälig avgift för utbildningen. Därför är kommunernas passiva hållning något förvånande.

Generellt har kommunerna inte tillräcklig kontroll över innehållet i föräldrautbildningen och inte heller över kompetensen hos utbildarna. Det är därför önskvärt att kommunerna i högre utsträckning än hittills samordnar utbildningarna genom till exempel kommunförbund och att kommunerna träffa avtal med utbildningsanordnaren med tydligt formulerade krav på innehållet i utbildningen, antal timmar och kompetensen hos utbildarna.

Medgivandeutredning

De flesta av kommunerna har ändrat sitt arbetssätt när de genomför medgivandeutredningar. För det mesta påbörjas ingen medgivandeutredning förrän föräldrautbildningen är färdig. Det är positivt att många utredare arbetar med utgångspunkt i ”Att bli förälder till ett barn som redan finns” och systematiskt täcker av de olika rubrikerna i samtalen med föräldrarna. Utredningarna har blivit grundligare när det gäller att inhämta uppgifter från andra myndigheter, till exempel Försäkringskassan eller Kriminalvården, men också i antal samtal med de blivande adoptivföräldrarna och kontakter med deras nätverk.

Tjänstemännen som genomför utredningarna följer Socialstyrelsens rekommendationer och Regeringsrättens utslag när det gäller ålder hos dem som vill adoptera. Tjänstemännen lämnar också förslag till beslut enligt yttrande från Socialstyrelsens rättsliga råd när det är aktuellt. Det förekommer att socialnämnden väljer att besluta på annat sätt än enligt tjänstemännens förslag. Frågan uppstår om socialnämnden väljer att lägga större vikt vid de sökandes önskan om att adoptera istället för att uteslutande se till barnets bästa. Förslaget från betänkandet Modernare adoptionsregler (SOU 2009:61) om att föra in åldersgräns i lagstiftningen är därför angeläget att genomföra. Det leder till ökad tydlighet för tjänstemän, beslutande nämnd och de familjer som funderar på att ansöka om att få adoptera ett barn från annat land.

Socialstyrelsens bedömning och förslag

Socialstyrelsen anser att kommunerna brister i kontroll och ansvar för innehållet i föräldrautbildningarna och kompetensen hos utbildarna. Socialstyrelsen bedömer att det är möjligt och rimligt att kommunerna samverkar på ett mera målmedvetet sätt än hittills för att kunna erbjuda föräldrautbildningar med hög kvalitet som är likvärdig över hela landet. De stora variationerna i avgifter för att delta i föräldrautbildning behöver minskas.

Socialstyrelsen anser det önskvärt:

- att kommunerna bygger ut samverkan om föräldrautbildningen ytterligare till exempel genom ett eller flera kommunförbund och
- att kommunerna i avtal eller genom upphandling tydligare styr innehållet i föräldrautbildningarna och kompetensen hos utbildarna

Referenser

---

1. Myndigheten för internationella adoptioner, <http://www.mia.eu/>, 2010 09 29.
2. Adoption, handbok för socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen; 2008
3. Att bli förälder till ett barn som redan finns. Stockholm: Socialstyrelsen och MIA; 2008
4. Lärarhandledning. Att bli förälder till ett barn som redan finns. Stockholm: Socialstyrelsen och MIA; 2008
5. Socialstyrelsen. Socialstyrelsens remissyttrande över slutbetänkandet Modernare adoptionsregler (SOU 2009:61, Ju 2009/5669/L2), dnr 13456/2009-2
6. Familjerätt 2009. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Socialstyrelsen; 2010
7. Adoptionskartläggning Blekinge län. Blekinge län: Länsstyrelsen; 2009
8. Rapport från en övergripande tillsyn avseende socialnämndens handläggning av adoptionsärenden i Dalarnas län. Dalarnas län: Länsstyrelsen; 2009
9. Tillsyn enligt 13 kap 2 § Socialtjänstlagen avseende socialnämndens handläggning av adoptionsärenden. Norrbotten: Länsstyrelsen; 2009
10. Adoptionshandläggning i Skåne. En kartläggning av de skånska kommunernas handläggning av internationell adoption. Skåne län: Länsstyrelsen; 2009
11. Socialnämndernas handläggning av ärenden som rör adoption. Västernorrlands län: Länsstyrelsen; 2009
12. Föräldrautbildningen för blivande adoptivföräldrar. Redovisning av enkätsvar. Familjerättssociomernas Riksförening; 2007

Bilaga 1 Enkät till kommunerna

KOMMUN:
KONTAKTPERSON:
BEFATTNING:
TELEFON:
E-post:

Enkät om obligatorisk föräldrautbildning för blivande adoptanter enligt SoL 12 §

Även om din kommun inte genomfört någon utbildning så ska ni besvara denna enkät, eftersom kommunen skall kunna anvisa familjer (par eller ensamstående) till föräldrautbildning när de funderar på att adoptera barn från andra länder.

1. Hur många familjer har deltagit i föräldrautbildning sammantaget under kalenderåren 2008 och 2009?

Till familj räknas även familj bestående av en person

Ange antal:

☐ Ingen familj har deltagit i föräldrautbildning under kalenderåren 2008 eller 2009 → Gå till fråga 3

Kommentar:

2. Av de som har genomgått föräldrautbildningen under kalenderåren 2008 eller 2009, hur många sökte sedan medgivande för adoption?

Ange antal:

Kommentar:

3. Hur har kommunen löst frågan med att anvisa till föräldrautbildning om att adoptera barn från andra länder?

Flera alternativ kan markeras

- ☐ Information på kommunens hemsida
- ☐ I samtal med de blivande adoptanterna vid besök på socialbyrån
- ☐ Per telefon
- ☐ På annat sätt, ange hur:

4. Samverkar kommunen med andra kommuner om föräldrautbildningen?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

Om ja, ange med vilka kommuner:

5. Vem anordnar utbildningen?

Flera alternativ kan markeras

- ☐ Kommunen
- ☐ Universitet/högskola
- ☐ Folkhögskola
- ☐ Studieförbund
- ☐ Adoptionsorganisation
- ☐ Annan, ange vem:
- ☐ Vet ej

Kommentar:

6. Hur gör kommunen för att säkra kvaliteten i föräldrautbildningen?

Flera alternativ kan markeras

- ☐ Specificerade krav i samband med upphandling
- ☐ Specificerade krav i avtal med utbildaren
- ☐ Intervju med utbildningsanordnaren
- ☐ Kontroll av utbildarnas kvalifikationer
- ☐ Krav om handledning och fortbildning för utbildarna
- ☐ Kursutvärdering av deltagarnas synpunkter efter utbildningen
- ☐ På annat sätt, ange vilket:
- ☐ Vet ej

Kommentar:

7. Vilken utbildning har den/de som håller föräldrautbildningen?

Flera alternativ kan markeras

- ☐ Socionom
- ☐ Psykolog
- ☐ Lärare eller förskollärare
- ☐ Annan utbildning, ange vilken/vilka
- ☐ Vet ej

Kommentar:

8. Finns det krav på att utbildaren/utbildarna ska ha utbildning med särskild inriktning mot internationella adoptioner?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

Kommentar:

9. Är eller har utbildaren/utbildarna varit aktiv/aktiva inom en adoptionsorganisation?

- ☐ Ja, samtliga
- ☐ Ja, vissa
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

Om Ja, ange vilken/vilka organisationer:

10. Vilket utbildningsmaterial användes vid föräldrautbildningen under kalenderåren 2008 och 2009?

- ☐ Att bli förälder till ett barn som redan finns
- ☐ Eget informationsmaterial som kommunen utarbetat
- ☐ Annat, ange vad:
- ☐ Vet ej

Kommentar:

11. Hur är utbildningen upplagd tidsmässigt?

Flera alternativ kan markeras

- ☐ Som utbildning på kvällstid
- ☐ Som heldagsutbildning på internat
- ☐ Som heldagsutbildning men inte internat
- ☐ På annat sätt, ange vilket:
- ☐ Vet ej

Kommentar:

12. Om föräldrautbildningen ges på kvällstid, ange antal gånger och antal timmar per gång

Antal gånger:

Antal timmar per gång:

- ☐ Vet ej

Kommentar:

13. Om föräldrautbildningen ges som heldagar, ange hur många?

Antal heldagar:

- ☐ Vet ej

Kommentar:

14. Vilken avgift betalar de blivande adoptivföräldrarna för föräldrautbildningen?

I avgiften skall inte utgifter för t ex kost och logi medräknas

- ☐ Ingenting, kommunen står för hela kostnaden → Gå till fråga 16
- ☐ De blivande adoptivföräldrarna betalar avgift till kommunen eller utbildningsanordnaren

Kommentar:

15. Om de blivande adoptanterna betalar avgift för föräldrautbildningen, ange vilket belopp de får betala?

Ange belopp per person

- ☐ Mindre än 1000 kr
- ☐ 1001 – 2000 kr
- ☐ 2001 – 3000 kr
- ☐ 3001 – 4000 kr
- ☐ 4001 – 5000 kr
- ☐ Mer än 5000 kr

Kommentar:

Lagändringen i Socialtjänstlagens § 12 som trädde i kraft 1 januari 2005 innebär förutom att kommunen är skyldig att anvisa blivande adoptanter till en obligatorisk föräldrautbildning också ett förtydligande om att medgivande till adoption endast får lämnas om den sökande är lämpad att adoptera. Vid bedömning av den sökande skall bland annat särskild hänsyn tas till sökandes kunskaper och insikter om adoptivbarn, barns behov och adoptionens innebörd.

16. Har kommunen ändrat sitt arbetssätt vid medgivandeutredningar sedan lagändringen i socialtjänstlagen infördes 2005?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

Om Ja, ge kortfattat exempel på hur:

17. Hur bedömer utredaren att den sökande tillägnat sig insikter och kunskaper i enlighet med lagstiftningen?

Beskriv kortfattat:

Ev. kommentarer och synpunkter.

Tack för Din medverkan!

Bilaga 2 Intervjuguide

---

1. Har ni skriftliga rutiner för att handlägga ansökan om internationella adoptioner? Om ja skicka dem till Socialstyrelsen, att. Birgitta Larsson, 106 30 Stockholm. Eller via e-post: birgitta.larsson@socialstyrelsen.se
2. Beskriv kort vilka moment som ingår och i vilken ordning de kommer när familjer tar kontakt och meddelar att de funderar/vill adoptera från annat land (internationell adoption)
3. Har ni någon särskild metod ni använder för att genomföra en medgivandeutredning? Vilken?
4. Hur får ni underlag för att bedöma om den sökande är lämpad att adoptera?
5. Vilka avvägningar gör ni beträffande sökandens ålder i samband med ansökan om medgivande?
6. Hur värderar ni sökandens hälsotillstånd? Finns det sjukdomar eller funktionsnedsättningar som självklart utgör hinder för att bevilja medgivande?
7. Har det hänt att ni lämnat bedömning av hälsotillstånd till Socialstyrelsens rättsliga råd? (*Följer ni deras rekommendation?*)
8. Har ni förändrat arbetet med medgivandeutredningar efter lagändringen? I så fall på vad sätt?
9. Vad är det som har betydelse för att kunna bedöma sökandens kunskaper och insikter om barns behov?
10. Samverkar ni med någon annan kommun för att göra medgivandeutredningar?